

Amsterdam University of Applied Sciences

Reflectie instrument

Boendermaker, Leonieke; Mingels, Muriale; Walpot, Mirjam

Publication date

2018

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Boendermaker, L., Mingels, M., & Walpot, M. (2018). *Reflectie instrument*. Safeguarding Young People in Care.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: <https://www.amsterdamuas.com/library/contact/questions>, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Reflectie instrument

Safeguarding
Young People in Care

Inhoud

Ondersteunen van de gezonde seksuele ontwikkeling van jeugdigen in jeugdhulp en jeugdbescherming	3
I. Seksualiteit bespreken	5
II. Behoeften van jeugdigen op gebied van seksuele ontwikkeling ondersteunen	6
III. Professioneel handelen rondom het thema seksualiteit	7
IV. Omgaan met verschillen in normen, waarden en culturen m.b.t. seksualiteit	8
V. Herkennen van en reageren op seksueel grensoverschrijdend gedrag/seksueel misbruik	9
Uitleg	11
I. Seksualiteit bespreken	12
II. Behoeften van jeugdigen op gebied van seksuele ontwikkeling ondersteunen	13
III. Professioneel handelen rondom het thema seksualiteit	15
IV. Omgaan met verschillen in normen, waarden en culturen m.b.t. seksualiteit	16
V. Herkennen van en reageren op seksueel grensoverschrijdend gedrag/seksueel misbruik	18
Methode	22
Colofon	23

Ondersteunen van de gezonde seksuele ontwikkeling van jeugdigen in jeugdhulp en jeugdbescherming

Stimuleren van de gezonde seksuele ontwikkeling van jeugdigen in jeugdhulp en jeugdbescherming vereist speciale aandacht. Vijf competenties blijken hierbij cruciaal te zijn:¹

1. Seksualiteit bespreken
2. Behoeften van jeugdigen op gebied van seksuele ontwikkeling ondersteunen
3. Professioneel handelen rondom het thema seksualiteit
4. Omgaan met verschillen in normen, waarden en culturen m.b.t. seksualiteit
5. Herkennen van en reageren op seksueel grensoverschrijdend gedrag/seksueel misbruik

Het bespreken van seksualiteit is niet gemakkelijk en het vergt specifieke aandacht om dit goed te kunnen doen. Dit reflectie-instrument is bedoeld als tool en hulpmiddel hiervoor. Het doel van het reflectie-instrument is om te leren reflecteren op je eigen competenties (kennis, vaardigheden, houding) die je als professional inzet om jeugdigen te ondersteunen bij hun seksuele ontwikkeling en seksuele identiteitsvorming.

Het reflectie-instrument is opgebouwd rondom vijf competenties die weer bestaan uit 17 subcategorieën. Elke categorie is verder gespecificeerd in observeerbare gedragskenmerken. De observeerbare gedragskenmerken en de uitleg bij elke item zijn verkregen door input van professionals werkzaam in jeugdhulp en jeugdbescherming en door input van jeugdigen zelf.²

Door het scoren van de verschillende categorieën kan inzichtelijk worden gemaakt welke onderwerpen rondom het thema seksualiteit al voldoende aandacht krijgen op de werkvloer en welke onderwerpen nog meer aandacht nodig hebben.

- Een score tussen de 1-3 betekent 'er is meer aandacht nodig'
- Een score tussen de 4-6 betekent 'voldoende'
- Een score tussen de 7-9 betekent 'goed bezig'

De scores zijn bedoeld om te reflecteren op competenties op basis van observeerbaar gedrag en om hierover in gesprek te gaan met elkaar. Het reflectie-instrument is niet bedoeld als beoordelingsinstrument.

1 Zie (Bernaards, Walpot, Riis Hansen & Moentjes, 2017)

2 Zie www.amsterdamuas.com/safe

Het reflectie-instrument kan worden ingezet als reflectie op eigen handelen of als groepsreflectie waarbij wordt gekeken naar teamgedrag. De scores kunnen worden ingevuld op basis van zelfreflectie, observaties, audio-of videofeedback. Er kan gescoord worden door terug te kijken naar de dagelijkse routine op de werkvloer of door terug te kijken naar een specifiek gesprek met een jeugdige of een specifieke situatie op de werkvloer, gerelateerd aan het thema seksualiteit. Na het scoren kunnen de uitkomsten besproken worden met collega's, coach of supervisor en/of met de jeugdigen zelf.

Het allerbelangrijkste is dat dit reflectie-instrument wordt gezien als een tool voor reflectie en leren, zowel individueel als samen met collega's of met jeugdigen. Het is bedoeld als een instrument voor on-the-job training.

Symbolen:

 uitleg

 terug naar het hoofdstuk

I. Seksualiteit bespreken

1. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional beschikt over kennis over de gezonde seksuele ontwikkeling ?

- Gebruikt correcte informatie
- Past kennis toe m.b.t. bijzondere behoeften

1	2	3
4	5	6
7	8	9

2. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional praat op een kalme en positieve manier over seksualiteit ?

- Gebruikt neutrale (niet beschuldigende) bewoording
- Gebruikt open en niet-verhullend (dus expliciet) taalgebruik
- Is zichtbaar op het gemak bij het praten over seksualiteit
- Normaliseert zo nodig ervaringen van de jeugdige

1	2	3
4	5	6
7	8	9

3. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional past bestaande methodieken en materialen toe ?

- Gebruikt methodieken
- Gebruikt spellen
- Gebruikt materialen/interventies
- Zet op het juiste moment gepaste methodieken, spellen en materialen in

1	2	3
4	5	6
7	8	9

II.

Behoeften van jeugdigen op gebied van seksuele ontwikkeling ondersteunen

4. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional neemt de behoeften van jeugdigen als uitgangspunt ? _____	1	2	3
- Weet wat de jongeren bezig houdt en laat dit de omgang met jongeren merken	4	5	6
- Creëert ontspannen situaties	7	8	9
- Is laagdrempelig in gesprek met de jeugdige			
- Een eventuele beperking van de jongere weerhoudt de hulpverlener niet van het praten over seksualiteit			
5. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional ziet het belang in van social mediagebruik door jeugdigen ? _____	1	2	3
- Laat blijken op de hoogte te zijn van wat er 'in' is op social media	4	5	6
- Kan de risico's op een genuanceerde manier uitleggen	7	8	9
- Steunt jeugdigen bij problemen op social media			
6. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional stimuleert jeugdigen om een eigen mening te vormen ? _____	1	2	3
- Stimuleert jeugdigen om te praten over hun ideeën en ervaringen van alledag	4	5	6
- Legt uit dat opvattingen m.b.t. seksualiteit verschillen tussen mensen	7	8	9

III.

Professioneel handelen rondom het thema seksualiteit

7. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional houdt rekening met afstand – nabijheid ? —	1	2	3
- Praat alleen over zijn/haar eigen privéleven als dit bijdraagt aan de ontwikkeling van de jeugdige	4	5	6
- Respecteert de privacy en puberale geheimpjes van de jeugdige	7	8	9
- Respecteert de persoonlijke ruimte van de jeugdige			
8. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional gebruikt woorden die passend zijn bij de situatie ? —	1	2	3
- Checkt welk taalgebruik de jeugdige prettig vindt	4	5	6
- Gebruikt gepaste humor, passend bij de situatie en het moment	7	8	9
9. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional reageert gepast en respectvol op emoties van jeugdigen ? —	1	2	3
- Geeft erkenning voor emoties en gedachten	4	5	6
- Is toegankelijk en werkt presentiegericht	7	8	9

Omgaan met verschillen in normen, waarden en culturen m.b.t. seksualiteit

10. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional kan omgaan met eigen normen, waarden en vooroordelen ?

	1	2	3
- Laat blijken zich bewust te zijn dat zijn/haar eigen achtergrond zijn/haar gedrag beïnvloed	4	5	6
- Toont respect voor andere opvattingen	7	8	9
- Maakt richting jeugdigen onderscheid tussen het vertellen van een 'persoonlijke mening' en het geven van informatie			
- Vraagt ondersteuning in lastige situaties			

11. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional kan omgaan met normen, waarden en vooroordelen van anderen ?

	1	2	3
- Heeft oog voor culturele en religieuze verschillen	4	5	6
- Corrigeert negatieve uitlatingen	7	8	9
- Corrigeert negatief gedrag			

12. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional kan omgaan met seksuele diversiteit ?

	1	2	3
- Past kennis over seksuele diversiteit toe	4	5	6
- Leert jeugdigen dat genderrollen niet perse vaststaan	7	8	9
- Reageert op negatieve uitlatingen			
- Corrigeert negatieve uitlatingen			
- Corrigeert negatief gedrag			
- Moedigt de jeugdige aan zijn eigen identiteit te ontwikkelen			

V.

Herkennen van en reageren op seksueel grensoverschrijdend gedrag/ seksueel misbruik

13. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional kent de signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag ?

	1	2	3
- Past kennis toe over risico- en beschermende factoren	4	5	6
- Past kennis toe over traumagedrag van seksueel misbruikte jeugdigen	7	8	9
- Weet hoe de seksuele ontwikkeling bij specifieke doelgroepen verloopt en past dit toe bij jeugdigen die een vergroot risico lopen op het meemaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag			

14. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional signaleert en bespreekt seksueel grensoverschrijdend gedrag (inclusief seksueel misbruik) ?

	1	2	3
- Herkent signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag en bespreekt deze met collega's	4	5	6
- Herkent signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag en bespreekt deze met (pleeg)ouder(s)/verzorger(s)	7	8	9
- Herkent signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag en bespreekt deze met de betrokken jeugdigen			

15. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional reageert adequaat bij onthulling van seksueel grensoverschrijdend gedrag (zowel slachtoffer als dader) ?

	1	2	3
- Kent het instellingsbeleid m.b.t. seksueel misbruik en past dit toe indien nodig	4	5	6
- Beloofd geen geheimhouding	7	8	9
- Reageert sensitief			
- Schrikreactie blijft uit; weerhoudt de jeugdige er niet van om verder te praten			
- Beoordeelt het gedrag zo objectief mogelijk			
- Keurt gedrag af, niet de persoon			

- Geeft de jeugdige de gelegenheid om het verhaal later eventueel aan te passen; wijst jongere niet op allerlei onjuistheden in het verhaal
- Geeft de jeugdige gelegenheid om fouten toe te geven
- Handelt om herhaling te voorkomen
- Geeft gepaste consequenties, om herhaling op lange termijn te voorkomen
- Biedt de jeugdige de mogelijkheid om een nieuwe start te maken (schone lei)

16. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional reageert direct indien een (niet ernstige) situatie zich voordoet ?

	1	2	3
- Benoemt wat hij/zij observeert	4	5	6
- Vraagt de situatie uit en vraagt daarbij hoe het is voor de jeugdige zelf en de andere betrokkenen	7	8	9
- Legt uit wat wel en niet goed is aan deze situatie en benoemt welk gedrag hij/zij wel wil zien			
- Maakt afspraken met de jeugdige en geeft eventuele consequenties			
- Bespreekt het voorval met collega's			
- Begeleidt de jeugdige bij houden aan de gemaakte afspraken			

17. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional reageert in acute (ernstige) situaties ?

	1	2	3
- Benoemt wat hij/zij observeert en/of handelt direct om het gedrag te stoppen	4	5	6
- Legt uit wat wel en niet goed is aan deze situatie en benoemt welk gedrag hij/zij wel wil zien	7	8	9
- Vraagt (later) hoe het is voor de jeugdige zelf en de andere betrokkenen			
- Maakt afspraken met de jeugdige en eventuele consequenties worden gegeven			
- Bespreekt het voorval met collega's			
- Begeleidt de jeugdige bij houden aan de gemaakte afspraken			

Uitleg

I. Seksualiteit bespreken

1. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional beschikt over kennis over de gezonde seksuele ontwikkeling

- *Gebruikt correcte informatie*

Uitleg: Gebruikt in gesprek met jeugdigen, collega's of (pleeg)ouders correcte informatie over de seksuele ontwikkeling bij verschillende leeftijdsgroepen.

Bijvoorbeeld, bij uitleg dat doktertje spelen gezond gedrag is voor vierjarige kinderen.

- *Past kennis toe m.b.t. bijzondere behoeften*

Uitleg: Past in gesprek met jeugdigen, collega's of (pleeg)ouders kennis toe over de bijzondere behoeften op het gebied van seksuele ontwikkeling bij kwetsbare jeugdigen.

Bijvoorbeeld, door te beseffen dat een jeugdige die een seksueel trauma heeft meegemaakt, seksueel wervend gedrag kan gaan vertonen.

2. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional praat op een kalme en positieve manier over seksualiteit

- *Gebruikt neutrale (niet beschuldigende) bewoording*

Uitleg: Bijvoorbeeld, in plaats van 'ow wow, en je hebt niet eens een relatie' zeg je 'oh, wil je er meer over vertellen?'

- *Gebruikt open en niet-verhullend (dus expliciet) taalgebruik*

Uitleg: Bijvoorbeeld door te vragen naar penetratie en orale seks in een situatie waarin het nodig is precies te weten wat er is gebeurd.

- *Is zichtbaar op het gemak bij het praten over seksualiteit*

Uitleg: Is zichtbaar op zijn/haar gemak bij het praten over seksualiteit (niet-emotioneel of blozend), ook tijdens het bespreken van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

- *Normaliseert zo nodig ervaringen van de jeugdige*

Uitleg: Reageert rustig en geruststellend. Bijvoorbeeld als een jeugdige vertelt spijt te hebben van het oraal bevredigen van een klasgenoot.

3. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional past bestaande methodieken en materialen toe

- *Gebruikt methodieken*

- *Gebruikt spellen*

- *Gebruikt materialen/interventies*

- *Zet op het juiste moment gepaste methodieken, spellen en materialen in*

Uitleg: Was het gepast op het specifieke moment, was het gepland, was het bedoeld voor een specifiek doel, waren deze doelen op voorhand al bedacht?

II. Behoeften van jeugdigen op gebied van seksuele ontwikkeling ondersteunen

4. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional neemt de behoeften van jeugdigen als uitgangspunt

- *Weet wat de jongeren bezig houdt en laat dit de omgang met jongeren merken*

Uitleg: Laat in de omgang met jeugdigen zien bekend te zijn met de vragen die jeugdigen hebben over seksualiteit en seksueel gedrag. Bijvoorbeeld over vragen zoals: Hoe onderhoud ik een relatie? Hoe werkt een soa test? Hoe gebruik ik een condoom?

- *Creëert ontspannen situaties*

Uitleg: Creëert relaxte situaties bij het praten over seksualiteit. Bijvoorbeeld door het creëren van informele gespreksmomenten; tijdens een wandeling of tijdens de afwas of tijdens het spelen van een spel.

- *Is laagdrempelig in gesprek met de jeugdige*

Uitleg: Sluit aan bij de jeugdige tijdens gesprekken door gebruik te maken van passende boeken, websites of afbeeldingen.

- *Een eventuele beperking van de jongere weerhoudt de hulpverlener niet van het praten over seksualiteit*

Uitleg: Praat ook over seksualiteit met jeugdigen met een (fysieke of mentale) beperking.

5. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional ziet het belang in van social mediagebruik door jeugdigen

- *Laat blijken op de hoogte te zijn van wat er 'in' is op social media*

Uitleg: Is op de hoogte van populaire apps en de manier waarop jeugdigen deze gebruiken.

- *Kan de risico's op een genuanceerde manier uitleggen*

Uitleg: Bijvoorbeeld door vragen te stellen te stellen als: 'Als je iemand ontmoet op social media, hoe weet je dan of diegene echt is wie hij/zij is?'

- *Steunt jeugdigen bij problemen op social media*

Uitleg: Bijvoorbeeld door niet boos te worden wanneer een jongere een naaktfoto van hemzelf/haarzelf verspreid heeft en pas te laat de consequenties realiseert, maar door de jongere te begeleiden en te adviseren om verdere verspreiding van de foto tegen te gaan en om herhaling te voorkomen.

6. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional stimuleert jeugdigen om een eigen mening te vormen

- *Stimuleert jeugdigen om te praten over hun ideeën en ervaringen van alledag*

Uitleg: Bijvoorbeeld tijdens discussies, het zien van bepaalde beelden op tv of het horen van bepaalde songteksten.

- *Legt uit dat opvattingen m.b.t. seksualiteit verschillen tussen mensen*

Uitleg: Bijvoorbeeld door uit te leggen dat grenzen verschillen tussen mensen en dat ieder de eigen grens mag aangeven. 'Het is oké als je op bepaalde vragen geen antwoord wilt geven, zoals "met hoeveel mensen ben jij naar bed geweest?"'

III. Professioneel handelen rondom het thema seksualiteit

7. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional houdt rekening met afstand – nabijheid

- *Praat alleen over zijn/haar eigen privéleven als dit bijdraagt aan de ontwikkeling van de jeugdige*

Uitleg: Alleen wanneer dit bijdraagt aan het ontwikkelen van zelfrespect, zelfvertrouwen, weerbaarheid of het wegnemen van schaamte/schuld bij een jeugdige.

Bijvoorbeeld: 'toen ik 13 was, was ik ook onzeker over mijn eigen lichaam'.

- *Respecteert de privacy en puberale geheimjes van de jeugdige*
- *Respecteert de persoonlijke ruimte van de jeugdige*

Uitleg: Bijvoorbeeld; de professional klopt altijd op de deur voordat hij/zij een kamer van een jeugdige binnengaat, zodat deze niet binnenvalt in een privésituatie. Voorbeeld privésituatie: een jeugdige die zijn/haar eigen lichaam voor de spiegel bekijkt of die aan het masturberen is.

8. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional gebruikt woorden die passend zijn bij de situatie

- *Checkt welk taalgebruik de jeugdige prettig vindt*

Uitleg: Bijvoorbeeld piemel/penis/plasser.

- *Gebruikt gepaste humor, passend bij de situatie en het moment*

Uitleg: Depersonaliseren van de humor. Wees je bewust van het feit dat veel jeugdigen een traumatische ervaringen hebben. Wees sensitief en maak geen opgepaste grapjes. Een opmerking zoals 'als je het maar condoom doet, dan is het goed' is ongepast als je weet dat een jeugdige in het verleden verkracht of misbruikt is.

9. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional reageert gepast en respectvol op emoties van jeugdigen

- *Geeft erkenning voor emoties en gedachten*

Uitleg: Bijvoorbeeld gepast reageren als een jeugdige het praten over seks heel spannend vindt, en niet iets zeggen als 'ach joh, iedereen heeft toch seks'.

- *Is toegankelijk en werkt presentiegericht*

Uitleg: Vermijd geen discussies over seks. Is er voor de jeugdige als hij/zij het nodig heeft (zowel fysiek – being there – als emotioneel). Blijft bijvoorbeeld nog zitten na een lastig gesprek, ook al zit de dienst erop.

IV. Omgaan met verschillen in normen, waarden en culturen m.b.t. seksualiteit

10. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional kan omgaan met eigen normen, waarden en vooroordelen

- *Laat blijken zich bewust te zijn dat zijn/haar eigen achtergrond zijn/haar gedrag beïnvloed*
Uitleg: Bijvoorbeeld, 'Mijn ervaring, vanuit mijn achtergrond is...'
- *Toont respect voor andere opvattingen*
Uitleg: Bijvoorbeeld door respectvol te reageren op een verhaal over een lesbisch meisje, terwijl homoseksualiteit in de eigen cultuur als negatief wordt gezien.
- *Maakt richting jeugdigen onderscheid tussen het vertellen van een 'persoonlijke mening' en het geven van informatie*
- *Vraagt ondersteuning in lastige situaties*
Uitleg: Bijvoorbeeld als een jeugdige een zeer uitgesproken negatieve mening heeft over homoseksualiteit, terwijl jij je persoonlijk aangesproken voelt.

11. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional kan omgaan met normen, waarden en vooroordelen van anderen

- *Heeft oog voor culturele en religieuze verschillen*
Uitleg: Erkent opvattingen van jeugdigen die gerelateerd zijn aan de achtergrond, cultuur of religie. Bijvoorbeeld door ruimte geven voor gevoelens van schaamte en weerstand, als een jeugdige vanuit een religieuze opvoeding niet gewend is om over relaties en seksualiteit te praten.
- *Corrigeert negatieve uitlatingen*
Corrigeert negatieve uitlatingen van jeugdigen, (pleeg) ouders en collega's. Bijvoorbeeld 'Hey homo, geef mij de ketchup. Je bent zelluf homo, homo.'

12. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional kan omgaan met seksuele diversiteit

- **Past kennis over seksuele diversiteit toe**
Uitleg: Past kennis over seksuele diversiteit toe (identiteit, expressie, geslacht, geaardheid) als jeugdigen hierover vragen hebben of bijvoorbeeld tijdens een thema avond over relaties en seksualiteit.
- **Leert jeugdigen dat genderrollen niet perse vaststaan**
- **Reageert op negatieve uitlatingen**
Uitleg: Reageert op negatieve uitlatingen van jeugdigen, collega's en (pleeg)ouders over seksuele diversiteit (identiteit, expressie, geslacht, geaardheid). Bijvoorbeeld door te benoemen dat iedereen verschillend is.
- **Corrigeert negatieve uitlatingen**
Uitleg: Corrigeert negatieve uitlatingen van jeugdigen, collega's en (pleeg)ouders. Bijvoorbeeld wanneer ouders zeggen dat ze hun kind niet meer willen zien, omdat hij/zij homoseksueel is.
- **Corrigeert negatief gedrag**
Uitleg: Bijvoorbeeld tijdens discussies, het zien van bepaalde beelden op tv of het horen van songteksten.

V. Herkennen van en reageren op seksueel grensoverschrijdend gedrag/ seksueel misbruik

13. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional kent de signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag

- *Past kennis toe over risico- en beschermende factoren*
Uitleg: Gebruikt kennis over risico- en beschermende factoren die van invloed kunnen zijn op de seksuele ontwikkeling en het seksuele gedrag van jeugdigen. Bijvoorbeeld tijdens casuïstiekbesprekingen en tijdens overleg met collega's.
- *Past kennis toe over traumagedrag van seksueel misbruikte jeugdigen*
Uitleg: Bijvoorbeeld tijdens casuïstiekbesprekingen en tijdens overleg met collega's.
- *Weet hoe de seksuele ontwikkeling bij specifieke doelgroepen verloopt en past dit toe bij jeugdigen die een vergroot risico lopen op het meemaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag*
Uitleg: Bijvoorbeeld tijdens casuïstiekbesprekingen en tijdens overleg met collega's.
Bijvoorbeeld jeugdigen met een autisme spectrum stoornis (ASS) of met een licht verstandelijke beperking (lvb) of verstandelijke beperking.

14. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional signaleert en bespreekt seksueel grensoverschrijdend gedrag (inclusief seksueel misbruik)

- *Herkent signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag en bespreekt deze met collega's*
Uitleg: Bijvoorbeeld in het teamoverleg of bij casuïstiekbesprekingen.
- *Herkent signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag en bespreekt deze met (pleeg)ouder(s)/verzorger(s)*
Uitleg: Bijvoorbeeld tijdens een huisbezoek.
- *Herkent signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag en bespreekt deze met de betrokken jeugdigen*

15. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional reageert adequaat bij onthulling van seksueel grensoverschrijdend gedrag (zowel slachtoffer als dader)

- ***Kent het instellingsbeleid m.b.t. seksueel misbruik en past dit toe indien nodig***
- ***Belooft geen geheimhouding***
Uitleg: Zorgt ervoor dat jeugdige weet dat informatie gedeeld moet worden met andere collega's in het team, indien er reden is tot zorgen.
- ***Reageert sensitief***
Uitleg: Blijft kalm en rustig bij het bespreken van seksueel grensoverschrijdend gedrag en uit geen waarde oordelen. Zeg bijvoorbeeld niet 'ooh, wat naar', maar 'ik zie dat dit je raakt, klopt dit?'
- ***Schrikreactie blijft uit; weerhoudt de jeugdige er niet van om verder te praten***
Uitleg: Geef de jeugdige de gelegenheid om te vertellen wat er is gebeurd, maar laat ook merken dat het ook oké is om niet verder te vertellen.
- ***Beoordeelt het gedrag zo objectief mogelijk***
Uitleg: Bijvoorbeeld door gebruik te maken van de Vlaggensysteem methodiek.
- ***Keurt gedrag af, niet de persoon!***
Uitleg: Laat duidelijk merken dat de jeugdige meer is dan alleen zijn/haar gedrag. Praat ook over andere aspecten van de 'dader' dan het misbruik alleen.

- ***Geeft de jeugdige de gelegenheid om het verhaal later eventueel aan te passen; wijst jongere niet op allerlei onjuistheden in het verhaal***
Uitleg: De emotionele staat beïnvloedt iemands reacties. Het verhaal dat de jeugdige vertelt kan steeds wat verschillen, afhankelijk van hoe hij/zij zich op dat moment emotioneel voelt en wat hij/zij zich op dat moment kan herinneren. Typisch voor trauma is dat het slachtoffer vaak moeite heeft met het chronologisch vertellen van een verhaal. Het verhaal van de jeugdige kan hierdoor veranderen over tijd.
- ***Geeft de jeugdige gelegenheid om fouten toe te geven***
Uitleg: Bijvoorbeeld door de jeugdige de tijd te geven om na te denken en door later op het onderwerp terug te komen.
- ***Handelt om herhaling te voorkomen***
- ***Geeft gepaste consequenties, om herhaling op lange termijn te voorkomen***
Uitleg: Bijvoorbeeld door het maken van afspraken, om herhaling te voorkomen.
- ***Biedt de jeugdige de mogelijkheid om een nieuwe start te maken (schone lei)***
Uitleg: Op deze manier kan de jeugdige zichzelf opnieuw bewijzen, zonder schuld of schaamte. Dit kan bijvoorbeeld door zichzelf letterlijk opnieuw voor te stellen aan de professional, 'hoi, ik ben...!'

16. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional reageert direct indien een (niet ernstige) situatie zich voordoet

- *Benoemt wat hij/zij observeert*

Uitleg: Bijvoorbeeld, 'Ik zie dat je naaktfoto's en posters aan je muur hebt hangen.'

- *Vraagt de situatie uit en vraagt daarbij hoe het is voor de jeugdige zelf en de andere betrokkenen.*

Uitleg: Bijvoorbeeld, 'Wat vind je ervan dat ik die foto's kan zien hangen? Hoe denk je dat dat is voor mensen die jouw kamer binnenlopen?'

- *Legt uit wat wel en niet goed is aan deze situatie en benoemt welk gedrag hij/zij wel wil zien.*

Uitleg: Bijvoorbeeld, 'Het is oké dat je naar deze foto's wilt kijken en dat je ze in je kamer hebt, maar het is niet oké om anderen hiermee te confronteren terwijl zij dat misschien niet willen zien.'

- *Maakt afspraken met de jeugdige en geef eventueel consequenties*

Uitleg: Bijvoorbeeld, 'Wat zullen we hierover afspreken?'

Wat lijkt jou een goede plek voor deze posters zodat alleen jij ze kunt zien op het moment dat jij ze wilt zien?'

Bijvoorbeeld in je nachtkastje?'

- *Bespreekt het voorval met collega's.*

Uitleg: Vertel of rapporteer bijvoorbeeld wat je hebt afgesproken met de jongere. Collega's zijn er zo van op de hoogte en kunnen controleren of de jongere zich aan de gemaakte afspraken houdt.

- *Begeleidt de jeugdige bij houden aan de gemaakte afspraken.*

Uitleg: Als de foto's en posters niet meer zichtbaar zijn in de kamer, complimenteer de jongere hier dan voor. Dit succes kan vervolgens ook aangehaald worden indien zich vergelijkbare situaties voordoen.

17. De pedagogisch werker, pleegzorgwerker of andere professional reageert in acute (ernstige) situaties

Acuut:

- **Handelt om het gedrag direct te stoppen**
Uitleg: 'Stop hier onmiddellijk mee!'
- **Benoemt wat hij/zij observeert**
Uitleg: 'Jullie houden ... (naam) vast en één van jullie trekt haar kleren uit.'
- **Vraagt hoe het is voor de jeugdige zelf en de andere betrokkenen (deze stap sla je over indien er sprake is van een acute ernstige situatie!)**
Uitleg: 'Wat denken jullie dat ... ervan vindt dat jullie dit bij haar doen?'
- **Legt uit wat wel en niet goed is aan deze situatie en benoemt welk gedrag hij/zij wel wil zien**
Uitleg: 'Dit is iets dat absoluut niet mag en zelfs strafbaar is.'
- **Maakt afspraken met de jeugdige en eventuele consequenties worden gegeven**
Uitleg: 'Jullie gaan nu naar je kamer en wachten daar tot er iemand komt om het hier verder over te hebben.'

Tweede reactie:

- **Stap 1 sla je over (handelt om het gedrag direct te stoppen)**
- **Benoemt wat hij/zij heeft geobserveerd**
Uitleg: Jullie hebben met geweld ...vastgehouden en één van jullie heeft haar kleren uitgetrokken.

- **Vraagt hoe het is voor de jeugdige zelf en de andere betrokkenen**

Uitleg: Hoe kwamen jullie erbij om dat te doen? Hoe moet dat voor het meisje zijn geweest? Jullie hebben haar iets gedwongen tot iets dat zij niet wilde. Dit is voor het meisje een zeer traumatische ervaring.

- **Legt uit wat wel en niet goed is aan deze situatie en benoemt welk gedrag hij/zij wel wil zien**

Uitleg: Dat is strafbaar en noemen we aanranding.

- **Maakt afspraken met de jeugdige en eventuele consequenties worden gegeven**

Uitleg: Jullie blijven voorlopig op jullie kamer. Na verloop van tijd kijken we of het herstellen van contact met... mogelijk is. Het kan zijn dat er aangifte wordt gedaan tegen jullie. Ik zal dit incident melden volgens de regels die we hierover in de instelling hebben.

- **Bespreekt het incident met collega's**

Uitleg: Als blijkt dat de jongeren niet meer bij elkaar op de groep kunnen wonen, is het aan de jongens om te verhuizen. Niet aan het meisje. De verhuizing kan als een straf worden ervaren. Als het meisje zou verhuizen zou dit extra traumatisch voor haar kunnen zijn.

- **Begeleidt de jeugdigen bij houden aan de gemaakte afspraken**

Uitleg: Observeer het gedrag van de jongens.

Methode

Het reflectie-instrument is ontwikkeld op basis van:

- Een review van openbaar beschikbare materialen over de competenties waarover professionals moeten beschikken, om een gezonde seksuele ontwikkeling van jeugdigen in de residentiële zorg en pleegzorg te stimuleren. De materialen die zijn doorgenomen bestonden uit: richtlijnen, beleidsdocumenten, educatiemateriaal, tools en websites.
Zie rapportage: Core competencies for safeguarding young people in care (Bernaards, Walpot, Riis Hansen & Moentjes, 2017).
- Interviews en focusgroepen met een selectie van professionals in België, Denemarken en Nederland. De interviews en focusgroepen gingen over competenties van professionals ter ondersteuning van de gezonde seksuele ontwikkeling van jeugdigen in de residentiële zorg en pleegzorg.
Zie rapportage: Competencies for supporting a healthy sexual development of young people in care: Interviews with a selection of professionals in Belgium, Denmark and The Netherlands (Walpot, Riis Hansen, Moentjes & Bernaards, 2017).

- Werkbijeenkomsten met de auteurs van het reflectie-instrument en vertegenwoordigers van Qpido/Spirit (Nederland). De werkbijeenkomsten zijn gehouden tussen september 2017 en april 2018.
- Een werkbijeenkomst tijdens de laatste internationale projectbijeenkomst van het Safeguarding project in april 2018.
- Input van professionals werkzaam in de residentiële zorg bij de jeugdzorginstellingen Clemens (Denemarken), Spirit (Nederland) en Wingerdbloei (België). Deze professionals hebben op kleine schaal een pilot uitgevoerd met het reflectie-instrument en hebben feedback gegeven op de thema's met bijbehorende gedragskenmerken en hebben voorbeelden uit praktijksituaties aangedragen voor de uitleg.

Colofon

Auteurs

Leonieke Boendermaker, Muriale Mingels,
Mirjam Walpot

Aan dit product werkten mee:

Jan Bots (Wingersbloei)
Joanneke Buntsma (Qpido/Spirit)
Ken Heddinge (Clemens)
Andrew Kendrick (Strathclyde University)
Gwendy Moentjens (Artesis Plantijn University College Antwerp)
Helinde Moons (Wingersbloei)
Tine Nordstrøm (Clemens)

Vormgeving en illustraties

Reclamestudio Sjeep

Informatie over het project 'Safeguarding young people in care': www.amsterdamuas.com/safe

©Safeguarding Young People in Care
September 2018

